

LÂTÎFÎ ve "SUBHATÜ'L-UŞŞÂK"İ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet SEVGÎ (*)

Lâtîfi, Kastamonu'da doğmuştur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber "Evsâf-ı İstanbul" adlı eserinde geçen şu ifâdelerden onun 895 - 896/1489 - 1490 tarihlerinde doğmuş olduğu istidlâl edilebilir: "Ol zaman ki bu risâle-i nazm u nesri tertîb ü tastîr itdüm târîh-i hicret tokuz yüz otuz birde ve târîh-i ömr-i girân-mâye otuz beş idi." (1). "Şol zaman ki târîh-i hicret ve sene vü sâ'at tokuz yüz yigirmi tokuzda belki küsûrât-ı kebîse ve tefâvüt-i şemsiyye mûcibince bi't-temâm otuzda idi." (2).

Müellif, 930'larda 35 yaşında olduğuna göre (930 — 35 = 895/1490) 1490'da doğmuş olduğu âşikârdır. Lâtîfi'nin doğum tarihi ile ilgili diğer kaynaklarda her hangi bir kayda rastlayamadık.

Adı, mahlası ve soyu

Lâtîfi, "Hatib-zâde" soyundan gelmedir. Ceddi, Fâtih devri şâirlerinden Hamdi Çelebi'dir: "HAMDÎ (rahmetu'llâhı aleyh) Kastamonîdür. Sultân Mehmed devrinün âhirlisinde nakl itmişdür. Fukahâ vü fuzalâ zümresinden ve'ulemâ vü sulahâ fırkasından idi. Ve hem bu fakîrûn cediti ve âbâ vü ecdâd beyninde iftihârı vü senedidür." (3).

Asıl adı "Abdullâtîf" olan müellif "Lâtîfi"yi (*) mahlas olarak kullanmıştır. Divân şiirinde umûmiyetle her şâirin bir mahlası vardır. Mah-

(*) S. Ü. Fen - Ed. Fak. Öğretim Üyesi.

(1) Lâtîfi: Evsâf-ı İstanbul, Üniv. Ktp. TY Nu: 3751 v. 62^a.

(2) Lâtîfi: a.g.e., v. 2^b.

(3) Lâtîfi: Tezkire-i Lâtîfi, İst. 1314, s. 135.

(*) Lâtîfi: mahlasını kullanan diğer şâirler :

a) Şeyh Muhiddin Lâtîfi Efendi: Bursalıdır. 1091/1680'de vefât etmiştir. Bursa'da binâ ettirdiği tekkede medfûndur. (Bkz. Müstakim-zâde S. Saadeddin Efendi: Mecelletü'n-nisâb, Süleymâniye Ktp. Esad Ef. Blm. Nu: 628 v. 188^b).

b) Lâtîfi: Hindistan'ın meşhûr şâirlerindedir. (Bkz. Ş. Sâmi; Kâmûsu'l-A'lâm, İst. 1314, C. 4, s. 3994).

c) Lâtîfi Çelebi: Halepli'dir. Pederi Acemden gelmiştir. (Bkz. Nâil Tuman: Tuhfe-i Nâilî, Millî Ktp. Nu: 3675, s. 1267).

las seçimi “şâirin kendi mesleği, babasının mesleği, ses güzelliği, hattatlık, ressâmlık, güzellik, vücûd özellik ve ârızaları, psikolojik hâl ve vasıflar...” (4) gibi bazı özelliklere dayanır. Müellif, “Lâtîfî”yi mahlas olarak seçişinin sebebini şöyle açıklıyor: “İsmüm Abdu'l-lâtîf olduğu takrîb ile 'Lâtîfî' tahallus itdüm. Yâ-yı nisbisi Cenâb-ı Barîye râcî'dür. Zîrâ ism-i lâtîf esmâ-yı İlâhdan ism-i zâtdur.” (5).

Çocukluğu ve gençliği

Lâtîfî'nin çocukluğu ve gençliği ile ilgili çizgileri yine onun kendi eserlerinden tâkip edebiliyoruz. Müellif, Tezkiresinde, henüz yedi yaşındayken âşık olduğunu ve bu aşk yüzünden vücûdunu dağlayıp âh u fer-yâd ederek dillere destân olduğunu, bu hâli gören anne - babasının da iflah olmayacağına karar vererek kendini serbest bıraktıklarını şöyle anlatır: “Ol zamân ki ketm-i ademden âlem-i vücûda geldüm, gönlümü hüsn ü cemâle be-gâyet mâ'il buldum. Ol zamân ki sinn-i sabâvetde tıfl-ı heft-sâle idüm, etfâl-ı sığârdan bir tıfla beste-i küllâle idüm. Ol tıfl-ı nev-hîzûn henüz lebinde şîr-i mâderden eser ve pend-i pederden gûşında haber var idi. Hâlet-i aşkdan heft-sâle iken heft-endâmum cûşa ve ol keyfiyyet Cem-i mey gibi derûnum cûş u hurûşa gelüp şerîha-i a'zâma şerha şerha elifler çeküp ve ol elifler önüne taglar yakup her elf-i tag şekl-i âh oldı. Ve bi'l-cümle ahvâl-i pür-melâlüm, âleme destân ve nihân iken bu nâm u nişanla şöhre-ıyan oldum.”

Mısra :

Duyurdum kıssa-i derdi cihâne destân itdüm

Peder ü mâder bu hâlüm görüp islâh u iflâhdan el yudılar. Ahd-i mehdümde şûr u şevk görüp lakîm-ı kundakdan kutsuz kodılar. (6).

Lâtîfî daha sonra henüz şiire vukûfu yokken aşkın kendisine güzel güzel gazeller söylediğini ve bu gazelleri duyanların hayret ettiklerini de şöyle anlatır: “Kerâmet-i aşkı gör ki sinn-i sabâvetde fenn-i şî're vukûf u şu'ûrum yok iken âlem-i mahabbetden aşk-ı yâr şî'ri bu hakîre armagan getürdi. Ve bî-ihtiyâr galebe-i aşk u mahabbet bu hakîre zîbâ-gazeller didürdi. Ve her vârid ü vakı' olan gazel, istimâ' idenlere hâlet ü hayret viridi.” (7).

Lâtîfî, çocuk yaştan şiir ve inşâya rağbeti olduğunu, daha henüz Kur'ân'ı yarı etmeden, aşağıda metnini sunacağımız gazeli Hâşimî'ye na-

(4) Tolasa ,Prof. Dr. Harun: 16. y.yılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, İzmir 1983, s. 240.

(5) Lâtîfî: Tezkire-i Lâtîfîğ s. 297.

(6) Lâtîfî: a.g.e., s. 298.

(7) Lâtîfî: a.g.e., s. 298.

zîre olarak söylediğini ise şöyle ifade eder : “Henüz tıfl-ı nev-âmûz iken nazm u inşâ ile üns ü ülfetüm ve fazl u hünere samîm-i cân u cenândan teveccüh ü ragbetüm vardır.” (8) “Bu fakîr dahı âlem-i sabâvetde henüz Kelâm-ı Kadîmi nisf itmemişdüm, bu şî’ri ol zamânda ana nazîre demişdüm :

İtmeyüp mihr ü mahabbet meh-i tâbânlar ile
Dahı cem’ olmayayum zülf-i perişânlar ile
Bahtımız çünki siyehdür hat-ı eş’âr gibi
Halümi şerh ideyüm defter ü divânlar ile
Katre-i hûn-ı cîgerden yaşumun sakkâsı
Gözlerüm tâsını zeyn eyledi mercânlar ile
Ehl-i irfân ile eylen gül ü mül sohbetini
Ârif olan durup oturmaya nâ-dânlar ile
Bülbül-i tab’-ı Latîfi çemene kıldı heves
İtdi gül sohbetini gonce-i handânlar ile.” (9).

Lâtîfi’nin gençliği umûmiyetle İstanbul ve Rumeli’de geçmiştir. Bu konuda onun gençlik eserleri olan “Evsâf-ı İstanbul” ve “Fusûl-ı Erba’a” ile Âşık Çelebi Tezkiresinde kısa da olsa bilgiler vardır : “Lâ-büd ünfüvân-ı cüvânide sinn-i cüvânî muktezâsınca süveydâ-yı dilde sevdâ-yı tefferrüc ü temâşâsı peydâ oldukda dūr u dırâz mesâfelerden mânend-i bâd ü vezân düşe tura ve misâl-i âb-ı revân yüz süre süre ol şehri meşhūr ve belde-i mezbûra (İstanbul) vâsıl u dâhil oldum.” (10).

“Ol zaman ki vakt-i rebî-i rey’ân-ı cüvânî ve bahâr-ı ömrün ahyân u avânı idi. Gâh semen-bûlar hevâsı ile nesîm-âsâ gül-geşt-i gül-şen ve gâh nihâl-i dil-cûlar sevdâsı ile su gibi azm-i sū-yı çemen iderdüm.” (11).

“İskender Çelebi vasfında bahâriyye-i ba’z inşâ idüp nev-rûzda sunup Rûm İlinde Belgrad semtinde kitâbet ihsan itmişdür. Nice zamân ol cevânibde güzâriş ü rûzgâr-ı perişân itmişdür. Hudûd-ı sene hamsinde İstanbula hicret ve anda ikâmete azîmet itdi.” (12).

Bu ifâdelerden de anlaşılacağı üzere Lâtîfi tahminen 20 - 25 yaşlarında İstanbul’a gelmiştir. 10 - 15 yıl İstanbul’da kalan şâirimiz devrin defterdârı İskender Çelebi’ye sunduğu mensûr bir “bahariyye” sebebiyle Belgrad imâret kâtipliğine tayin edilir. Uzun müddet bu memuriyette

(8) Lâtîfi: a.g.e., s. 16.

(9) Lâtîfi: a.g.e., s. 364.

(10) Lâtîfi: Evsâf-ı İstanbul, v. 3^a - 3^b.

(11) Lâtîfi: Fusûl-ı Erba’a, Arkeoloji Müzesi Ktp. Nu: 341/3 v. 3^a.

(12) Âşık Çelebi: Meşâ’iru’s-Şu’arâ, Neşreden: G. M. Meredith - Owns London, 1971 v. 107^a.

kalan müellif İstanbul'a ancak 950/1543'de 53 yaşında bir ihtiyâr olarak dönebilmiştir.

Tahsîli

Lâtîfi, tahsile Kastamonu'da başlar. Fakat ne kadar okuduğunu bilmiyoruz. Âşık Çelebi onun : “*bir mikdâr tahsilden sonra ferâgat idüp sülûk-ı râh-ı muhâsebe vü kitâbet*” (13) etmiş olduğunu söyler. Bu konuda Hasan Çelebi : “*Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i 'ilme iştigâl itmiş idi. Ba'dehû ferâgat idüp ba'z-ı amâ'ir-i celîlede kitâbet ile kesb-i ma'îşet kılmış idi.*” (14) diyor. Ahdî'nin ifâdeleri ise şöyle : “*Zebân-ı Fârisiye ve ilm-i Arabiye bir mikdâr mümâreset göstermiş ve her birisine kemâl-i kudretin ve uluvv-i himmetin ve ömr-i latîfin ve eyyâm-ı şerîfin sarf itmişdür.*” (15).

Bu ifâdelerden de anlaşılacağı üzere Lâtîfi, düzenli bir tahsîl görmüştür. Ancak, kendi kendini yetiştirmiştir. Eserleri bilgi ve kültürünün şahitleridir.

Memuriyetleri

Lâtîfi, diğer birçok şâirde gördüğümüz gibi bir hizmet tedârik etmek üzere Kastamonu'dan ayrılarak başkent İstanbul'a gelir (16). Hayâtını kalemi ile kazanmak zorundadır. Bu sebeple defterdâr İskender Çelebi'ye “*nevrûz*”da bir “*bahâriyye*” sunar (17). Ve bunun üzerine Belgrad'a imâret kâtibi olarak tayin edilir (18).

Uzun yıllar bu görevde kalan Lâtîfi 950/1543'de tekrar İstanbul'a dönerek (19) yine bazı imâret kâtipliklerinde bulunmuştur. Müellif bu tarihlerde kendisine haklı bir şöhret temin eden tezkiresini hazırlayarak devrin pâdişahı Kânûnî'ye takdim eder ve kendisine Ebû Eyyûb-ı Ensârî Vakfı kâtibliği verilir: “*Kendüsi ile dahı sene sittin isnâlarında mücâdeset ü musâhabetimiz vukû' bulmuşdur. Ol tarihte ba'z-ı 'amâ'ir kitâbet-*

(13) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 106^b.

(14) Hasan Çelebi: Tezkiretü's-Şu'arâ, Haz: Dr. İbrâhim Kutluk, Ank. 1981, C. 2, s. 835.

(15) Ahdî: Gül-şen-i Şu'arâ, Millet Ktp. Ali Emîri Blm. Nu: 774 v. 171^b.

(16) “...dür u dirâz mesâfelerden mânend-i bād-ı vezân düşe dura ve misâl-i âb-ı revân yüz süre süre ol şeh-i meşhûr ve belde-i mezkûra vâsıl u dâhil oldum.” (Lâtîfi: Evsâf-ı İstanbul, v. 3^a - 3^b.)

(17) “İskender Çelebi vasfında bahâriyye-i ba'z inşâ idüp nevrûzda sunup Rûm İlinde Belgrad semtinde kitâbet ihsân itmişdür.” (Âşık Çelebi: a.g.e., v. 107^a.)

(18) İskender Çelebi (ölm. 1534) 932/1525 - 941/1534 yılları arasında defterdarlık yaptığına göre Lâtîfi'nin Belgrad'a gidiş tarihi 941/1534'den öncedir.

(19) “Hudûd-ı sene hamsinde İstanbul'a hicret ve anda ikâmete azîmet itdi.” (Âşık Çelebi: a.g.e., v. 107^a.)

lerine ibtilâdan sonra bu, Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî evkâfına kâtib ve şâir Yahyâ Bey mütevellî muhâsib idi.” (20).

“Mezkûr kitâbın ikmâl idüp İstanbul’da ba’z-ı cihâtla kanâ’at eyledi. Ba’dehû rûzgâr anı Vakf-ı Ebî Eyyûb-ı Ensârî’de sâhib-i kitâbet eyledi.” (21).

Ayrıca Lâtîfi, Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârî için yazdığı bir kasidede Eyub Evkâf kâtibi olduğuna bizzat kendisi de işâret eder :

*Cân u dilden bî-garaz mu’inde hâlis bendenüz
Sûretâ hizmetde olduk velî müste’cir gibi* (22).

Müellifin, Eyup Evkâf Kâtibliği görevi uzun sürmez. 960/1552’lerde bu vazîfeden azl olunarak Rodos imâret kâtipliğine gönderilir: “Andan dahı (Ebâ Eyyûb-ı Ensârî Vakfı Kâtipliği) ma’zûl olup Rodos’a imâret-i Sultânî’ye kâtib oldu.” (23)

Lâtîfi orada da fazla durmaz ve Mısır’a geçer. Âli, Mısır’da da kâtiplikle meşgûl olduğunu söyler : “Ba’dehû Lâtîfi Mısra gitmişdi. Anda ba’z-ı müfîdce kitâbelerle ri’âyet olunup sedd-i ramak hâsıl itmîş idi.” (24).

Lâtîfi’nin ömrünün sonuna doğru 982/1574’de “Evsâf-ı İstanbul” adlı eserinin mukaddimesini değiştirerek III. Murad’a sunduğunu biliyoruz:

*Şehin-şâh-ı cihân Sultân Murâdun devr-i ‘adlînde
Yazup nice risâle oldum anun hamdine meşgûl
Bi-hamdi’llâh bu dürr-i nazm-ı ma’nâ bildi çün itmâm
Dinüldi nâm-ı pâkine anun Evsâf-ı İstanbul* (25).

Müellifin bu teşebbüsünden yeni bir vazîfe elde edip edemediği hakkında kaynaklarda hiç bir mâlûmat yoktur.

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere mü’ellif muhâsebe ve kâtiplik dışında başka bir görev îfâ etmemiştir.

Ölümü

Lâtîfi’nin son yılları hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Âşık Çelebi 974/1566’da bitirdiği tezkiresinde Lâtîfi için: “Hâlâ Mısırda gâh

(20) Âli: Kühûl’-ahbâr, Ün. Ktp. TY Nu: 5959 v. 416^a.

(21) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 107^a.

(22) Bkz. Lâtîfi’nin “gibi” redifli kasidesi, Millî Ktp. Nu: 894/5 v. 111^b.

(23) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 107^a.

(24) Âli: a.g.e., v. 416^a.

(25) Lâtîfi: Evsâf-ı İstanbul, Arkeoloji Müz. Ktp. Nu: 341/1 v. 2^a.

Lâtîfi: Evsâf-ı İstanbul, Millî Ktp. Nu: A 894/2 v. 45^b.

şî'r ü gâh inşâ ile ibâdet-i Hudâ'ya müvâzibdür" diyor (26). Müellifin 982/1574'de "*Evsâf-ı İstanbul*" adlı eserinin mukaddimesini değiştirerek III. Murad'a sunduğunu biliyoruz. Bu noktadan hareketle Sultân III. Murâd'ın tahta çıkış yıllarında yeni bir görev ümidi ile İstanbul'a gelmiş olduğunu söylemek mümkündür. Tezkiresini 994/1585'de tamamlayan Hasan Çelebi: "*Hâlâ İstanbul'da pîr ü nâ-tüvân tîr-i kâmeti misâl-i kemân iki bükülmüş şecere-i hayâtı bî-berg ü bâr olup solmuş ve kadd-i dü-tâsı selâm-ı merg ve peyâm-ı ecel alma için münhanî olmuşdur*" demektedir (27). Kefevî'nin "*Râz-nâme*"sine aldığı Mesih-zâde'ye âit bir mektûpta ise onun 990/1582'de Mısır'dan Yemen'e giderken bindiği geminin batması üzerine boğulduğu bildiriliyor: "*Müderris Karahisârî ve Tezkire-tü'ş-Şu'arâ sâhibi Monla Lâtîfî ve Mısrda meşhûr hayyat üstâd-ı bûstân iki makbûl şâkirdi ile gemide bulunup gark oldılar.*" (28). Lâtîfî'nin ölümü ile ilgili Riyâzî Mehmed Efendi: "*Evâ'il-i devr-i Murâdî'de Mısr'da fevt olmuşdur*" diyor (29). Aynı ifâdeleri Sicill-i Osmânî'de de görüyoruz: "*Evâ'il-i asr-ı Sultân Murâd-ı sâlisde Mısr'da vefât eyledi.*" (30). Kâtip Çelebi ise 990/1582'de vefât etmiş olduğunu söyler (31). Bursalı Mehmed Tâhir Bey de 990/1582'de Mısır'dan Yemen'e giderken bindiği geminin batması üzerine boğulduğunu kaydediyor (32).

Bu farklı ifâdelerden en sarihi şüphesiz Mesih-zâde'ye âit olanıdır. Bu sebeple Lâtîfî'nin ölüm tarihini 990/1582 olarak kabul ediyoruz...

Hayâtının diğer husûsiyetleri

Lâtîfî'nin, küçük yaşta başlayan tâlihsizliği ölümüne kadar hattâ ölümünde bile devâm eder.

"Duyurdum kıssa-i derdi cihâna destân itdüm"

feryâdı ile başlattığı hayat mücâdelesini,

*"Bana bu tâlî'-i bedden mi yâ Rab bunca mihnetler
Bu gûn-â-gûn melâmetler bu merhemsiz cerâhatler"*

diyerek sürdüren müellif, müreffeh bir hayat şöyle dursun ölmeyecek kadar bir rızık temininde bile zaman zaman güçlüklerle karşılaşyordu.

(26) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 107^a.

(27) Hasan Çelebi: a.g.e., C. 2, s. 835.

(28) Kefevî: Râz-nâme, Ün. Ktp. TY Nu: 4098 v. 106^a.

(29) Riyâzî Mehmed: Riyâzu'ş-Şu'arâ, Süleymâniye Ktp. Es'ad Ef. Nu: 3871, v. 95^a.

(30) M. Süreyyâ: Sicill-i Osmânî, İst. 1316 C. 4 s. 92.

(31) Kâtip Çelebi: Keşfü'z-zunûn, Haz: Şerafeddin Yalpkaya ve Kilisli Rifat Bilge, 2. bs. İst. 1971 C. 1, s. 387.

(32) Mehmed Tahir: Osmanlı Müellifleri İst. 1975 C. 3, s. 94.

Lâtîfî'nin ilmi ile mütenâsip bir hayat seviyesine ulaşamayışında kanaâtimizce mizâcının büyük rolü olmuştur. O, dürüst tabiatlı bir insandı. Doğruluğu ve tok sözlülüğü şîâr edinmişti. Dalkavukluktan, ona buna boyun eğmekten nefret eder ve inandığını söylemekten çekinmezdi... İşte onun bu tabiatı, etrâfının kendisine düşman olmasına yol açmıştır.

Ömrü sıkıntılarla geçen mü'ellifin âilesi hakkında kaynaklarda hiç bir bilgi yoktur. Ebeveyninin adları ne idi?.. Evlendi mi?.. Çocuğu var mıydı?.. Bunları bilmiyoruz...

Bu konuda Mehmed Hâlid şöyle der : “Rızkını elde etmek gâyesi ile ihtiyar ettiği müteaddid seyahatlere kolaylıkla karar verebilmesinden istidlâlen diyebiliriz ki bahtı bu hususda da müsâid davranmamış, âile kurmak, âile babası olmak hazzını ondan esirgemştir.” (33).

Lâtîfî, bunca talihsizliklere karşılık bâri yatağında rahat ölebilsedi... O da nasîb olmadı. Ve doksan küsur yaşında denizin azgın dalgaları arasında can verdi... Rahmetu'llâhi aleyh...

LÂTÎFÎ'NİN ESERLERİ

Lâtîfî; Tezkiresinin mukaddimesinde kitap, risâle, münşeât ve makâle olmak üzere on iki adet telifi olduğunu söyler (34). Yine Tezkiresinin bir başka yerinde bunlardan “Enîsü'l-Fusahâ”, “Fusûl-ı Erba'a” ve “Evsâf-ı İstanbul” olmak üzere üçünün adını zikrederek “Tezkire”sinin on ikinci eseri olduğunu belirtir (35). Lâtîfî'nin eserleri hakkında bilgi veren diğer temel kaynaklarda ise şu ifâdelerle karşılaşırız: “Ahvâl-i İbrâhim Pâşâ ve Vasf-ı Şehr-i İstanbul ve Rebî'yye-i Ezhâr gibi bir kaç hoş-âyende inşâsı vardır.” (36). “Fi'l-hakîka Rebî'yye-i Ezhâr ve Vasf-ı Âsaf-nâmdâr ve yine Şehr-i İstanbul vasfında nazm u nesr bir risâle-i belâgat-şîâr bu hakîrün manzûrı olmuştur” (37). Lâtîfî'nin yukarda adı zikredilen eserlerinden “Rebî'yye-i Ezhâr” dışında kalanlar bugün ilim âlemince ma'lûmdur. Bu sebeple önce “Rebî'yye-i Ezhâr” üzerinde durmak istiyoruz...

“Rebî'yye-i Ezhâr” hakkında ilk fikir beyan eden kişi Fâik Reşâd'dır. F. Reşâd matbû Lâtîfî Tezkiresinin sonuna ilâve edilen bir yazısında mezkûr eserden bahisle, onun “Fusûl-ı Erba'a” olabileceğini söylemiş-

(33) M. Hâlid: Lâtîfî ve Tezkiresi; Hayat Mecmuası, Sayı: 17, 1927, s. 326.

(34) Lâtîfî: Tezkire-i Lâtîfî, s. 16.

(35) Lâtîfî: a.g.e., s. 299 - 301.

(36) Âşık Çelebi: a.g.e., v. 106^b - 107^a.

(37) Âlî: a.g.e., v. 415^b - 416^a.

tir (38). Daha sonra İslâm Ansiklopedisine Lâtîfi maddesini yazan Nihâd Çetin de “*Rebî’yye-i Ezhâr*”ın “*Fusûl-ı Erba’a*”nın ilk faslı olması ihtimalinden bahsetmiştir (39).

Görüldüğü gibi araştırmacılar, “*Rebî’yye-i Ezhâr*”ı, “*Fusûl-ı Erba’a*” veyâ onun bir bölümü olarak değerlendirmek istemektedirler. Biz de bu düşünceden hareketle görebildiğimiz “*Fusûl-ı Erba’a*” nüshalarının muhtevâlarını karşılaştırdık. Ve neticede ulaştığımız nokta şu oldu: Müellif, “*Fusûl-ı Erba’a*”nın fasıllarını farklı zamanlarda kaleme almıştır. İlk kaleme aldığı fasıl da baharla ilgili olanıdır ki müstakil bir hüviyet taşımaktadır. Giriş, Hz. Peygambere salât u selâm ve sebab-i tahrîr-i risâleden sonra konuya girilir. Müellif baharla ilgili çeşitli bilgiler verdikten sonra bir hâtîme ile risâleyi bitirir. Âli ve Âşık Çeleb’in “*Rebî’yye-i Ezhâr*” nâmıyla zikr ettikleri eser bu risâle olsa gerek... Lâtîfi zamanla bu fasılları dörde tamamlayarak adını “*Fusûl-ı Erba’a*” koymuştur. Bizi bu fikre götüren karîneler şunlardır :

1 — Şahsî Kütüphanemizdeki nüshada “*Hamdele*” ve “*Fasl-ı Tâbis-tan*”ın olmayışı... Ayrıca diğer nüshalarda baharla ilgili risâlenin sonunda olan “*Hâtîme-i Risâle*”nin yine şahsî kütüphanemizdeki nüshada eserin en sonunda yer almış olması...

Bu özelliklerden hareketle “*Fusûl-ı Erba’a*”nın müstakil olarak kaleme alınmış bir eser olmayıp dört mevsimle ilgili fasılların bir araya toplanmasından müteşekkil bir kitap olduğuna hükmedebiliriz...

2 — Bursalı Mehmed Tâhir Bey’in, Arkeoloji Müzesine hediye ettiği mecmuada “*Rebî’yye-i Ezhâr*”ın da olduğunu söylemesi (40).

Sözkonusu mecmuada müstakil bir “*Rebî’yye-i Ezhâr*” olmadığına göre Mehmed Tâhir de “*Fusûl-ı Erba’a*”nın ilk faslını “*Rebî’yye-i Ezhâr*” olarak kabul etmiştir.

3 — “*Fusûl-ı Erba’a*”yı dört ayrı risâle olarak kabul ettiğimizde müellifin tesbit edilen eserleri 12 oluyor. Şöyle ki :

- 1 — Tezkiretü’ş-Şu’arâ
- 2 — Dîvân
- 3 — Evsâf-ı İstanbul
- 4 — Subhatü’l-Uşşâk
- 5 — Nazmü’l-Cevâhir
- 6 — Enisü’l-Fusahâ

(38) Lâtîfi: a.g.e., s. 381.

(39) Bkz. Çetin, Nihad: İ. A. C. 7, s. 19.

(40) Mehmed Tâhir: a.g.e., C. 3, s. 95.

- 7 — Evsâf-ı İbrâhim Pâşâ
 8 — Esmâ'ü Suveri'l-Kur'ân
 9 — Fasl-ı Bahâr
 10 — Fasl-ı Tâbistan
 11 — Fasl-ı Hazân
 12 — Fasl-ı Zemistân
- } = Fusûl-ı Erba'a

Zâten Lâtîfi de Tezkiresinde 12 telifi olduğunu söylemiyor muydu?.. (*).

Şimdi Lâtîfi'nin “*Subhatü'l-Uşşâk*”ı üzerine yaptığımız incelemeyi ve müteâkıben de eserin tenkitli metnini sunuyoruz...

Subhatü'l-Uşşâk

“*Subhatü'l-Uşşâk*”, Lâtîfi'nin bir yüz Hadis tercümesidir. Kütüphâ-nelerimizde bolca nüshalarına rastlanan bu risâle (**) aruzun “*Fe'ilâtün/Mefâ'ilün/Fe'ilün*” kalıbıyla yazılmıştır. Eserin başında bulunan “*Tevhîd*” (22 beyit), “*Na't*” (16) beyit), “*Sebeb-i Telif-i Risâle*” (45 beyit), “*Pâ-dişâhın Evsafı*” (14 beyit) ile sondaki “*Münâcât*” (32 beyit) ve “*Tazar-ru'ı Kâyil bâ-Rasûl-i Cemîl*” (18 beyit) bahisleri mesnevî, Hadis tercü-meleri ise kıt'alar hâlinindedir.

Eserin üç nüshasının karşılaştırmasını yaptık. Bu nüshalar şunlardır:

1 — *B nüshası* : Beyâzıt Kütüphanesi 1419 numarada kayıtlı mecmu-anın 40^b - 52^a varakları arasında bulunan tam ve hareketli nüsha.

- (*) Lâtîfi'nin kaynaklarda bahsedilen “Bahâriyye”si hakkında bilgi için bkz.
 a) SEVGİ, Ahmet: Lâtîfi, Hayatı ve Eserleri, Yayınlanmamış Doktora tezi, G. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1987, s. 114.
 b) SEVGİ (Yrd. Doç. Dr.) Ahmet: Lâtîfi'nin Gözden Kaçan Bir Risâlesi Yahut İskender Çelebi'ye Sunduğu Bahâriyye, S. Ü. Fen - Ed. Fak. Ede-biyat Dergisi Sayı: 5, s. 47 - 54, Konya 1990.
- (**) “*Subhatü'l-Uşşâk*”ın yazma nüshaları :
 a) Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu: 652.
 b) Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu: 4265/2.
 c) Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu: 5167/2.
 d) Mevlânâ Müzesi Ktp. Nu: 5328.
 e) Beyâzıt Ktp. Nu: 1419.
 f) Süleymâniye Ktp. Nu: 3753, 3778, 6415/2, 3837, 799.
 g) Nûru Osmâniye Ktp. Nu: 4897/3.
 h) Fâtih Ktp. Nu: 5427/33.
 i) Fâtih Ktp. Nu: 187.
 k) Ayasofya Ktp. Nu: 378/4.
 l) Milli Ktp. Nu: 894/3.
 m) Millet Ktp. Nu: 803, 804.
 n) Tercüman Ktp. Y. Nu: 131/2, 178.
 o) Yusuf Aga Ktp. (Konya) Nu: 8463/6 (40 hadis).

2 — *M nüshası* : Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 5167 numaralı mecmuanın 27^a - 46^b varakları arasında bulunan nüsha.

3 — *S nüshası* : Süleymâniye Kütüphanesi Hacı Mehmed Efendi Bölümü 3753 numarada kayıtlı nüsha...

Çalışmamızda B nüshasını esas aldık. Ancak, diğer nüshalarda daha uygun bulduğumuz ifâdelerle karşılaştığımızda onu metne aldık farkı da dip notta gösterdik.

“*Subhatü'l-Uşşâk*”ın S nüshası sâdece Hadis tercümelerini ihtivâ etmektedir. Diğer nüshalarda görülen baştaki mukaddime ile (83 beyit) sondaki münâcât (50 beyit) bu nüshada yoktur. Ancak girişte geçen ve Hadis sayısı ile eserin adının belirtildiği 68. ve 69. beyitler son Hadisin tercümesinden sonra zikredilmiştir.

Üç nüshada da Hadis sayısının 100 olduğu belirtiliyorsa da M nüshasında 97 Hadis mevcuttur. Yani B nüshasına göre 20, 21 ve 25. Hadisler atlanmıştır. S nüshasında ise 22 ve 59. Hadisler yoktur. Bunların yerinde şu Hadisler vardır :

من حلف بغير حق فقد كفر وشرك

*Ol ki nâ-hak yire yemîn itdi
Kâfir oldı sen anı bil tahkik
Şirk-i bi'llâh eyledi dahı ol
Kaçdı andan hidâyet ü tevfik.*

لا يحل الصدقة الغنى ولا لدى مرة سوى

*Sadaka virmenüz ganî olana
Fukarâ hakkıdur halâl olmaz
Her ki sag ola ve işe yaraya
Ana dahı bilün su'âl olmaz.*

Bu arada Mevlânâ Müzesi Kütüphanesinde 652 ve 5328 numarada kayıtlı bulunan ve Kemâl Paşa-zâde'nin 100 Hadis tercümesi olarak gösterilen eserler ile aynı kütüphanede 4265 numarada kayıtlı olan ve Âli'nin olduğu belirtilen 100 Hadis tercümeleri de Lâtifi'nin “*Subhatü'l-Uşşâk*”ıdır. 652 ve 5328 numarada kayıtlı 100 Hadis tercümelerinin Kemâl Paşa'ya mâl edilmesi müstensih hatâsı, 4265 numarada kayıtlı 100 Hadis tercümesinin Âliye mâl edilmesi ise MMYK'nu hazırlayan Abdalbâki Gölpınarlı'nın hatâsıdır (41).

(41) Bkz. Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu Haz: Abdalbâki Gölpınarlı, C. 1. s. 85/C. 2, s. 192 ve 314.

Ayrıca yine Mevlânâ Müzesi Kütüphânesinde bulunan 2617 numaralı mecmuanın 276^b - 281^b varakları arasında bulunan ve adı geçen katalogta kimin olduğu tesbit edilemeyen 43 Hadîs tercümesi de (Katalogta 41 Hadîs olarak takdîm ediliyor ki yanlıştır) Lâtîfi'nin "Subhatü'l-Uş-şâk"ındandır (42).

ESERİN MUHTEVASI

Lâtîfi, eserin girişinde "zikir", "şükür", "tâ'at" ve "muhabbetu'l-lâh"ın ehemmiyetini belirttikten sonra Allâh'tan inâyet ve gufrân talebinde bulunarak münâcâtını :

*Sensin ol mertebe Kerîm ü Rahîm
Korkaram hâlî kala nâr-ı cahîm.*

beyti ile bitirir.

Müellif, 'Na't-ı Nebevî'de iki cihânın yaratılışına sebep olan Hz. Mustafa'nın ümmetine doğru yolu gösterdiğini ve yapılması gerekenleri de sahîh Hadîsleri ile haber verdiğini belirttikten sonra risâleyi yazış sebebini şöyle açıklıyor :

*Ol Rasûl-i emîn-i sâdık-va'd
Bir Hadîsinde eylemiş bunu ahd
Kırk dâne Hadîsi bir kimse
Ezber itse ya gayra nakl itse
Şühedâ ile haşr ola ol kul
Fukahâ zümresinde yazıla ol
Dahı yarın ire inâyetüme
Dâhil ola gelüp şefâ'atüme
Bu kelâmı çün istimâ' itdüm
Ferâhumdan turup semâ itdüm
Dil ü cânun bu oldu sevdâsı
Cem' ola tâ mübârek enfâsı
Gerçi kim istitâ'atum yogıdı
Heves-i ragbetüm velî çoğıdı
Feth-i bâb-ı kelâm idüp fettâh
Oldı söz kuflına dilüm miştâh
Bu Ehâdîsi eyledüm tedvîn
Tâ ri'âyet ola bu dîn-i güzîn*

(42) Bkz. A. Gölpınarlı; a.g.e., C. 3, s. 43.

Şâir, sanatkârâne bir üslûp kullanmadığını, Hadis tercümelerinin, kasd edilen mânâyâ mutâbık olmasını gâye edindiğini ise şu beyitlerle ifâde ediyor.

*Bu müzeyyen kelâmı zînetden
Fârig oldum hayâl u san'atdan*

...

*Bu yiter kim hemîn muvâfık ola
Nazmı mefhûmına mutâbık ola.*

Müellif, fasâhat ve belâgatın güzel şeyler olduğunu, ancak kıyâmette bir yardımı olmayacağını, nazmın Hak'dan haber vermesi gerektiğini ise :

*Söz oldur ki kişiye nâfi' ola
Ma'siyet illetini dâfi' ola
Nazm odur kim haber vire Hak'dan
Pes nolur lagv u şî'r-i nâ-hakdan
Hûbdur gerçi kim fasâhatda
Meded irmez velî kıyâmetde.*

diyerek belirttikten sonra sâde ve açık yazmasının sebebini şöyle açıklıyor :

*Şive-i şî'ri itmedüm çendân
Tâ ki her kimse idine iz'ân
Vâzih u rûşen eyleyüp tahrîr
Türkî nazm ile eyledüm tefsîr
Behre-mend ola tâ ki mü'minler
Sebeb-i rahmet eyleye dâver
Aradum halk için ehem olanı
Bileler tâ ki şehd ü sem olanı.*

Lâtîfi, tercüme ettiği Hadis sayısını ve risâlenin adını ise şu beyitlerde zikr eder :

*Çün adedde dür-i Hadîs-i sahîh
Oldı sad dâne nitekim tesbîh
Didüm ismine SUBHATÜ'L-UŞŞÂK
Tâ ki elden komaya her müştâk.*

Müellif, "Subhatü'l-Uşşâk"a, ilim, amel, tasadduk, ahlâk, içki, rüşvet, fâiz, zinâ, gıybet... gibi daha çok içtimâî meseleleri ihtivâ eden Hadisleri almıştır. Şâir, girişteki ifâdelerine uygun olarak halk için ehemmiyet arzeden konulardan seçtiği bu Hadisleri sâde bir üslûpla tercüme etmiştir:

العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة

*Merd ü zen her ehl-i İslâma
Farz-ı ayn oldı ilm-i dîn okımak
Oldı ol 'ilm ile amel vâcib
Fark ola tâ anunla bâtil u hak,*

حسن الخلق نصف الدين

*Hüsn-i sûret kişide sûretsüz
Şekl-i bî-cândur meselde hemîn
Dîn-i mü'min dürüst degül ansuz
Hüsn-i hulk oldı çünkü nısfü'd-dîn*

الغيبة اشد من الزنا

*Mümkün oldukça eyle hıfz-ı lisânı
Virme hergiz mesâvîye ruhsat
Gıybet söz kaçırmağıl zinhâr
Ki zinâdan eşed imiş gıybet.*

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

*Mü'min ol kimsedür ki tâ andan
Nefret itmeyeler dil ü cânlar
Ne elinden ne hod dilinden anun
Hergiz incinmeye müslimanlar.*

موتوا قبل ان تموتوا

*Âkıbet terk ider seni dünyâ
Şimdiden gel ana vedâ' eyle
Çünkü kat'-ı alâkadur âhır
Her ta'allukdan inkitâ' eyle.*

الزنا يورث الفقر

*Ne kadar ki ganî ola zânî
Âkıbet fakr olur ana gâlib
Mûris-i fakr imiş zinâ zinhar
Devleti olan olmasun tâlib.*

لعن الله الرانسى والمرشى

*Ekseri zulmün irtişâdandur
Yir komaz adl ile bir işe dahı
“La’ana’l-lâhü” didi Peygamber
Cân-ı râşîye mürteşîye dahı.*

لا يدخل الجنة عبد حتى يأمن جاره عن بوائقه

*Konşı hakkın ri’âyet it her gâh
İtme hem-sâyenı sakın gam-gîn
İtmez ol kimse Cenneti mesken
Cârı cevrinden olmasa ger emîn.*

قل الحق ولو كان مرًا

*Çünkü gördün bir işi bâtıldur
Hâtır-ı halk için ana dime hak
Söyle hakkı ne denli acıysa
Ehl-i dîn olana budur elyak.*

لعن رسول الله اكل الربا، وموكله و كاتبه وشاهدہ

*Çün ribâ-hôra la’net itdi Rasûl
Olmaz İslâmı ana olan mâ’il
Kâtib ü şâhidi yiyeñ yidüren
Oldılar hep bu la’nete dâhil.*

Lâtîfî, risâlenin sonunda tekrâr Allâh’a yönelerek :

*Ey cemî’-i zünûb için gaffâr
V’ey uyûb-ı halâyıkı settâr
Rû-siyâhem bugün misâl-i kelâg
Katre-i rahmetünle kıl anı ag.*

dedikten sonra günahkâr bir kul olduğunu, Hz. Muhammet hakkı için duâsının kabûl edilmesini niyâz eder ve Cenâb-ı Allâh’a şöyle seslenir :

*Ben fakîrem tapun kerîm ü ganî
Kılma muhtâc bir kulına beni
Hizmet ü tâ’atum tapuna ola
İhtiyâcum hemîn kapuna ola*

Beni bu lâşeye gurâb itme
Hem-dem-i nefsiñi kilâb itme
Dîv nefsi bana musahhar kıl
Melekün haslitin müyesser kıl
Beni eyle kanâ'at ile ganî
Tâ ki dünyâ ola katumda denî
Lezzet-i şehvete esîr itme
Nefsi cân milkine emîr itme

...

Bu du'âya o kim diye âmîn
Eyle cümle belâlarundan emîn
Anun için bu nüshayı yazdum
Sürh yirine hûn-ı dil ezdüm
Bunu gördükde bir kerîmü's-şân
Bendes için du'â kıla ihsân.

Şâir daha sonra Hz. Peygamberden, kendisi ve ümmeti için şefâat talebinde bulunarak "Subhatü'l-Uşşâk"ı şu beyitlerle bitirir :

Ey Rasûl-ı kerîm ü hûb-hisâl
Keremündür şefî'-ı ümmet-i dâl
Lütfun ile LATÎFÎ'yi yâd it
Ben kulunı o günde âzâd it
Seni itdi kerîm-i kân-ı kerem
Senden umar himem cemî'-i ümem
Yüz urıcak sana gedâ vü ganî
Behre-mend it şefâ'atünden anı
Ömr olup tâ irince rûz-ı kıyâm
Sana ve âlüne salât u selâm.

HÂZÎHÎ
ŞERHU EHÂDÎSÎ'N-NEBİYYÎ 'ALEYHÎ'-SELÂM EL-MÜSEMMÂ
BÎ-SUBHATÎ'L-UŞŞÂK

Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün

- 1 — İtdi Hâlık bizi bi-hamdi'llâh
Kâ'il-i: (*) بِإِلَهِ الْإِلَهِ
- 2 — Şâkir isen bu ni'mete şükr it
Kâdir oldukca Kâdiri zikr it
- 3 — Şükr ü hamdi mezîd-i ni'metdür
Zikr ü tâ'at ana itâ'atdur
- 4 — Her ne cân ki ana mahabbet ider
Mihri mikdârı zikr ü tâ'at ider
- 5 — Lezzet-i zikri ile zevki olur
Zerre-i mihri ile şevki olur
- 6 — Ne ki sevse cihân içinde kişi
Anı zikr itmek olur anun işi
- 7 — Zikr-i Mecnûn niteki Leylâdur
Vâmıkun virdi dilde 'Azrâdur.
- 8 — Her ne dilde ki yok mahabbet-i Hak
Zikr olunmaz dilinde Hazret-i Hak
- 9 — Dil ki olmaya 'ışk-ı Hakdan eser
Yegdür andan hezâr kerre hacer
- 10 — Anı zikr eylemez kanı bir şey
Dir cemâd-ise zikr idüp yâ Hay

(*) "Allah'dan başka Tanrı yoktur."

- 11 — *Gelünüz biz de olalum her gâh*
Zâkir-i : (**) لا اله الا الله
- 12 — *Her kime ki 'inâyet itdi Hudâ*
Buldu anun hidâyetiyle hüdâ
- 13 — *Kime tevfikı oldu ise refik*
Buldu dergâh-ı Hakka togru tarîk
- 14 — *Olmasa ger 'inâyeti hem-râh*
Kim bulurdu Cenâb-ı Hazrete râh
- 15 — *Ey nice zan iden özin mes'ûd*
Uyanup buldu kendüyi merdûd
- 16 — *Ya irâdetde red ola ya kabûl*
Yigrek oldur ümidi kesmeye kul
- 17 — *Umaruz kim 'inâyet itmiş ola*
Rûz-ı evvel hidâyet itmiş ola
- 18 — *Ey nem-i rahmetün yem-i gufrân*
Katresin kul bu 'âsiye ihsân
- 19 — *Yogı var eyleyen vücûdundur*
Bizi küstâh iden bu cûdundur
- 20 — *Tâ ki bildük seni kerîm ü gafûr*
Keremün eyledi bizi magrûr
- 21 — *Keremün mücrime penâh oldu*
Lutfun arada 'uzr-hâh oldu
- 2^b 22 — *Sensin ol mertebe kerim ü rahîm*
Korkaram hâlî kalan nâr-ı cahîm.

DER-NA'T-I NEBÎ 'ALEYHİ'S-SELÂTÜ VE'S-SELÂM
VE 'ALÂ ÂLİHİ VE ESHÂBİHİ'L-KİRÂM

- 23 — *Şükr k'ol hâdi-i hidâyet-bahş*
Bize virdi peyember-i meh-veş

(**) "Allâh'dan başka Tanrı yoktur."

- 24 — *Oldı nûr-ı cemâli halka delîl
Anun ile görindi Hakka sebîl*
- 25 — *Ba'is-i âferîniş-i dü-cihân
Sebeb-i rahmet-i zemîn ü zamân*
- 26 — *Hazret-i Mustafâ habib-i Hudâ
Ümmetiçün çok eyler idi bükâ*
- 27 — *Ümmete hâdî-i sebîl olup ol
Gösterürdi Cenâb-ı Hazrete yol*
- 28 — *Gâyetine bu menzilün irdi
Âhiret yolların haber virdi*
- 29 — *Didi bu râhda emniyet yokdur
Nefs ü şeytân harâmîsi çokdur*
- 30 — *Cân halâs ide mi yatan gâfil
Menzil-i emne ola mı vâsıl*
- 31 — *Dîn metâ'ını elden aldurur ol
Nakd-ı îmânı yolda çaldurur ol*
- 32 — *Arası bu vücûd ile 'ademün
Pür-hatardur hazer gerek bî-gamun*
- 33 — *Söyledi bu yolun mehâfetini
Bildürüp cümle emn ü 'âfetini*
- 34 — *Gösterüp râh-ı müstakîmi bize
Emr ü nehy ü recâ vü bîmi bize*
- 35 — *Bu ehâdîsi râh-ber kıldı
Sâlik-i Hakka hem-sefer kıldı*
- 36 — *Olmayavuz bu yolda ta güm-râh
İltevüz menzil-i rızâsına râh*
- 37 — *Dûzahından dahı halâs olavuz
Cennet-i 'and içinde hâs olavuz*
- 38 — *Ne ki emr itdi ol Nebiyy-i fasîh
Bize virdi haber hadîs-i sahîh.*

24 - M nüshasında bu beyit atlanmıştır.

29/2 M Nefs-i şeytân.

32/2 B Pür-hazer.

SEBEB-İ TE'LİF-İ RİSÂLE

- 39 — *Ol rasûl-i emîn-i sâdık-va'd*
Bir hadîsinde eylemiş bunı'ahd
- 40 — *Kırk dâne hadîsi bir kimse*
Ezberitse ya gayra naklitse
- 41 — *Şuhedâ ile haşr ola ol kul*
Fukahâ zümresinde yazıla ol
- 42 — *Dahı yarın ire 'inâyetüme*
Dâhul ola gelüp şefâ'atüme
- 43 — *Bu kelâmı çün istimâ' itdüm*
Ferahumdan turup semâ' itdüm
- 44 — *Dil ü cânun bu oldu sevdâsı*
Cem' ola tâ mübârek enfâsı
- 45 — *Gerçi kim istitâ'atum yogıdı*
Heves-i ragbetüm velî çoğıdı
- 46 — *Feth-i bâb-ı kelâm idüp fettâh*
Oldı söz kuflına dilüm mißtâh
- 47 — *Bu ehâdîsi eyledüm tedvîn*
Tâ ri'âyte ola bu dîn-i güzîn
- 48 — *Bu müzeyyen kelâmı zînetden*
Fârig oldum hayâl ü san'atdan
- 49 — *Hakdan ilhâmdurur kelâm-ı Nebî*
Nola nazmında gözleşem edebi
- 50 — *Kavl-i hıkmeth kelâm-ı mu'cizdür*
Nice 'allâme bunda 'âcizdür
- 51 — *Bu yiter kim hemîn muvâfık ola*
Nazmı mefhûmına mutâbık ola
- 52 — *Göricek tâ ehâlî'-i İslâm*
Bile mu'ciz-peyâmdur bu kelâm
- 53 — *Meyl-i i'câz ide koyup sihri*
Ya'nî ki vird idinmeye şiri

49/1 B ilhâmdur

51/1 B yiter ki

52/2 B kelâmdur

(F. : 5)

- 54 — *Vây o ömre anunla zâyî' ola*
Cehli ilm anlaya vü kânî' ola
- 55 — *İlm-i dîndür ulûmdan maksûd*
Ehli anunla tâ ola mes'ûd
- 56 — *Söz odur kim kişiye nâfi' ola*
Ma'siyet 'illetini dâfi' ola
- 57 — *Nazm odur kim haber vire Hak'dan*
Pes nolur lagv u şî'r-i nâ-hakdan
- 58 — *Hûbdur gerçi kim fasâhatda*
Meded irmez velî kıyâmetde
- 59 — *Umaram kim bu mûcib-i gufrân*
Ola derd-i ma'âsîye dermân
- 60 — *Derd-i dil-hasteğe devâ yazdum*
Bast-ı kânûn idüp şîfâ yazdum
- 61 — *Olmayaydı eger Rasûl ü Kitâb*
Kim bilürdi nedür hatâ vü savâb
- 62 — *Şîve-i şî'ri itmedüm çendân*
Tâ ki her kimse idine iz'ân
- 63 — *Vâzih u rûşen eyleyüp tahrîr*
Türki nazm ile eyledüm tefsîr
- 64 — *Behre-mend ola tâ ki mü'minler*
Sebeb-i rahmet eyleye dâver
- 65 — *Aradum halk için ehem olanı*
Bileler tâ ki şehd ü sem olanı
- 66 — *Istifâ bahrının güherlerini*
Nûr deryâsinun dürerlerini
- 67 — *Cem' idüp dürc-i nazma derc itdüm*
Nakd-ı ömrümden ana harc itdüm
- 68 — *Çün cadedde dür-i hadîs-i sahîh*
Oldı sad dâne nitekim tesbîh
- 69 — *Didüm ismine SUBHATÜ'L-UŞŞÂK*
Tâ ki elden komaya her muştâk

54/2 M Cehli âlim

63/1 B takrir

67/1 M Cem' idüp nazmı derc itdüm

- 70 — *Kim bu gencîneye ola gencûr
Olur ol hâzin-i hazâne-i nûr*
- 71 — *Bunu sen sanma dürr-i 'ummânî
Ka'r-ı cândur bu gevherün kânı*
- 72 — *Gördi lutfın bu dürr-i dil-cûnun
Cigerin deldi reşk-i lü'lûnun*
- 73 — *Ger satılsa bu dürr-i bi-hemtâ
Olmaz iki cihân birine bahâ*
- 74 — *Buna sarrâf ehl-i 'ırfândur
Müşteri olmaz ol ki nâ-dândur*
- 75 — *Nice dür belki şeb-çerâg-ı hüdü
Kim virür nûr-ı sırrı kalbe ziyâ*
- 76 — *Karanu dillere çerâg-ı münîr
Nûr-bahş olmada kamer-tenvir*
- 77 — *Her kime ki bu nûr ola hâdî
Yol vire zulmet içre her vâdî*
- 78 — *Hızr-ı tevfik ile refik ola ol
Bula âhur hayât âbına yol*
- 79 — *Kanı iksîr-i devlete tâlib
Kîmyâ-yı sa'âdete râgıb*
- 80 — *İllet-i nakd-i cân bununla gider
Kîmyâdur ki kalbi hâlis ider*
- 81 — *Mürde-diller bulur bu sözle hayât
Dem-i İsâ ile nitelim emvât*
- 82 — *Dil ki yokdur safâsı mürdedür ol
Zinde eyler anı kelâm-ı Rasûl*
- 83 — *Tutsa mir'ât-ı kalbi jeng-i hevâ
Vir ana işbu saykal ile cilâ*

HÂZÂ FÎ-VASF-I PÂDİŞÂH-I İSLÂM (*)

- 84 — *Var ümîdüm ki zill-ı Rabb-ı enâm
Hâmi-i mülk-i dîn şeh-i İslâm*

(*) Bu kısım Ayasofya nüshasında var.

- 85 — Ya'ni kim Hazret-i Süleymân Hân
Kâhir-i küfr ü nâsır-ı îmân
- 86 — Eşigi kible-i salâtîndür
Sâyesi hısn-ı kişver-i dîndür
- 87 — Oldı İslâma çün zâhîr ü mu'în
Buldı kuvvet anunla pençe-i dîn
- 88 — Mehdi-i vaktdür o şâh-ı guzât
Ki gazâdur işi işâ vü gadât
- 89 — Andadur şimdî zü'l-fikâr-ı Ali
Ki açar kâfir illerin o velî
- 90 — Olmasa tîgı sedd-i İskender
Tola ye'cüc-ı fitne her kişver
- 91 — Bâ'is-i intizâm-ı devrândur
Vâris-i milket-i Süleymân'dur
- 92 — İdüp İslâm dînini ihyâ
Kıldı şer'-i Muhammedi icrâ
- 93 — Umaram kim hadîsi hurmetine
Hoş gele bu risâle hazretine
- 94 — Nazar-ı iltifâtı vâkı' ola
Şerefini bu nazm câmi' ola
- 95 — Farzdur pâdişâha çünki du'â
Sen de eyle Latîfi medh ü senâ
- 96 — Yâ İlâhî be-nûr-ı fahr-i cihân
İki âlemde kıl anı sultân
- 97 — Kâdir it ömrini ümüeyyed kıl
Mâlikâ milketin muhalled kıl.

من اراد ان يتكلم مع الله تعالى فليقرأ القرآن

— 1 —

Her ki ister Hak ile kelimât
Dâyim itsün kırâ'at-ı Kur'ân
Ola Tûr-ı tilâvetinde kelîm
Reşk ide ana Mûsâ-yı 'İmrân.

من خاف الله خاف منه كل شيء

— 2 —

Ol ki havf itdi Hazret-i Hakdan
Korkar andan cemî'-i halku'llâh
Haşyet-i Hakdan ol ki hâlîdür
Korkıdur her kişiden anı ilâh.

من صلى على مرة لم يبق ذنوبه ذرة

— 3 —

Salavâtı dilünden eyleme dūr
Tâ şefâ'atdan alasm behre
Her ki bir kerre kim vire salavât
Kalmaz anun günâhı bir zerre.

لا تسبوا السلطان فانه ظل الله في الارض

— 4 —

Kıl du'â pâdişâha sögme sakın
Anı zîrâ halîfe kıldı İlâh
Sen o zât-ı şerîfi sanma güzâf
K'oldurur yir yüzinde zillu'llâh.

عدل ساعة يعدل عبادة سبعين سنة

— 5 —

Hâkim olan kimesne bir sâ'at
Emr-i Hak üzre ger 'adâlet ide
Ola mı bu sevâb-ı 'adle 'adîl
Ger o yitmiş yıl 'ibâdet ide.

ان احب الناس يوم القيامة امام عادل

— 6 —

O şehündür sa'âdet-i kevneyn
Meyli yok zulme 'adle mâyıldür
Hazret-i 'izzete ahabbü'n-nâs
Yevm-i mahşerde şâh-ı 'âdıldür.

العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة

— 7 —

Merd ü zen her ehl-i İslâma
Farz-ı 'ayn oldı 'ilm-i dîn okımak
Oldı ol 'ilm ile 'amel vâcib
Fark ola tâ anunla bâtil u hak.

اطلبوا العلم من المهد الى اللحد

— 8 —

Cümle mechûli ide gör ma'lûm
'İlme sarf eyle var ömrünü hep
Dime geçdi zamânı tahsîlün
Mehdden lahde dek kıl anı taleb.

لا فقر أشد من الجهل

— 9 —

Cehle benzer cihânda fakr olmaz
Katı yohsul cihânda câhildür
Mâl ile, nâkısı ganî sanma
Ol kişidiür ganî ki kâmildür.

ان قليل العمل مع العلم كثير و ان كثير العمل مع الجهل قليل

— 10 —

Ne 'amel ide olmayan 'ilmi
'İlm ile azacuk 'amel çok olur
Cehl ile sehl olur kesîr 'amel
O da sehv ü hatâ ile yok olur.

من تقدم عالما فكاننا جلس على المصحف

— 11 —

'Âlim üzre otursa bir 'âmiyy
Mâl u câh için anı görme revâ
'İlmi tahfîf ider şu mertebe kim
Mustaf üzre cülûs ider gûyâ.

من اكرم الى غنى لغناه ذهب ثلثا دينه

— 12 —

*Bir ganîye şu kim gınâsı için
İtse dünyâ-perest olup ikrâm
Sülûsân-ı nukûd-ı dîni gider
Anda noksân-pezîr olup İslâm.*

اول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلوة

— 13 —

*Her ne dem kim irişe vakt-ı salât
Dur edâ it anı vü olma kehel
Kıl namâzı namâz dur bil anı
Yevm-i âhirde sorılan evvel.*

من ترك وقتا من الصلوة زبح نفسه بغير سكين

— 14 —

*Her ki bir vakt namâzı eyleye terk
Kendü nefsinı kendü kâtildür
Dökdi kanın bi-gayr-i sikkînin
Şol kişi ki salâtı mühmildür.*

الصبيحة تمنع الرزق

— 15 —

*Her ki vakt-i seherde hufte ola
Ana subh uykusu virür keselân
Ol gün anun başına gün togmaz
Hem anun rızkına gelür noksân.*

دم على الطهارة توسع عليك الرزق

— 16 —

*Ger dilersen cihânda vüs'at-ı rızk
Hâzır ol dâymâ tahâret ile
Yüri 'âlemde tayyib ü tâhir
Bulasın rızkı tâ ki vüs'at ile.*

من ملك زادا وراحلة تبلغه الى بيت الله ولم يحج فلا عليه ان

يموت الا يهودياً ونصرانيا

— 17 —

Güci yetdükde zâd u râhileye
Ka'beyi her ki olmaya zâyir
Ya Yahûdî ola ya Nasrânî
Mevt irüp çünki 'ömr ola âhır.

الزكاة فطرة الاسلام

— 18 —

Yolına vardı dîn-i İslâmın
Her kişi k'eyledi zekâtın edâ
Bile farz oldu çün zekât u salât
Virmeyen itmedi salâtın edâ.

رأس العقل مدارة الناس بعد الايمان

— 19 —

Re's-i 'akl oldu ba'de imânin
Halk ile eylemek mudârâyı
Ki mudârâ zamânıdur bu zamân
'Ârif anlar bu remz ü imâyı.

ان من موجبات المغفرة بذل السلام وحسن الكلام

— 20 —

Mûcib-i magfiret durur bil anı
Halka bezl-i selâm u hüsn-i kelâm
Sebkat it sen selâmı gayrıdan
Hem al ikrâm ile selâmı müdâm.

الكلمة الطيبة صدقة

— 21 —

Hâcet ehline luf ile söyle
Dahı gösterme ana gülmez yüz
Eyü sözle güler yüz ile ana
Vir cevâbın ki sadaka eyü söz.

20. hadis M nüshasında atlanmıştır.

المؤمن من مرآة المؤمن

— 22 —

Sâf olup birbirin müşâhedeye
Oldı mir'âtı mü'minün mü'min
Her ne yüzden ki ide ana nazar
Görür anda sıfâtınun 'aynın.

خير الكلام ما قل ودل

— 23 —

Kelimâtun hayırlısı bu kim
Her nedenlü olursa ola kalîl
Bir söz ile edâ ola bin söz
Ya'nî ola biri binine delîl.

من تواضع رفعه الله و من تكبر وضعه الله

— 24 —

Kim tevâzu'la halka hulk itse
Hak anun kadrini refî' eyler
Her ki kibr ile vaz' ide halka
Rabb-i 'izzet anı vazî' eyler.

حسن الخلق نصف الدين

— 25 —

Hüsn-i sûret kişide sîretsüz
Şekl-i bî-cân durur meselde hemîn
Dîn-i mü'min dürüst degül ansuz
Hüsn-i hulk oldı çünki nısfü'd-dîn.

لا يدخل الجنة من كان في قلبه مثقال ذرة من الكبر

— 26 —

Kibriyâ kim Halkun ridâsıdur
El uzadan fuzûl u bâtil olur
Kimde kim zerre denlü kibr olsa
Anı sanma behişte dâhil olur.

26/1 B - M Kibriya ki
26/2 B batıldur

ترك كلمة من الغيبة احب الى الله من الفركعة صلوة

— 27 —

Gıybetün bir sözünü terk ide gör
Hiç çekme nevâfile zahmet
Hazret-i 'izzete o sevgülidür
Kılmadansa namâzı bin rek'at.

الغيبة اشد من الزنا

— 28 —

Mümkün oldukça eyle hıfz-ı lîsân
Virme hergiz mesâviye ruhsat
Gıybeti söz kaçırmağul zinhâr
Ki zinâdan eşed imiş gıybet.

سوء الخلق يفسد العمل كما يفسد الخل العسل

— 29 —

Hüy-ı bedden hazer gerek zinhâr
Ki anunla olur 'amel fâsîd
Sû-i hulk ile bozma a'mâlün
Kim olur hal ile 'asel fâsîd.

ان الحسد يأكل الحسنات كما تأكل النار الحطب

— 30 —

Kimsenün gel kemâl ü mâlına
Hased itme hasûd olup zinhâr
Hasenâtını yir hased kişün
Nitekim yir ocakda hîzemi nâr.

من كظم غيظا وهو يقدر على انفاذه ملأ الله على قلبه امانا و ايمانا

— 31 —

Her ki vakt-i gazabda hışma gelüp
Hışmını yudsa sabr idüp bir ân
Kâdir olup ya anı def'itse
Tola kalbine 'emn ile îmân.

30/4 S hımeysi
31/2 B sabr ide

الغضب يفسد الايمان كما يفسد الصبر العسل

— 32 —

Gazab u huddeti ko mü'min isen
Ki gazab fâsid eyler î mânî
Şehd-i şîrîn ise ne denlü 'asel
Telh ider pâre-i sabûr anî.

من اصلح بين الاثنين استوجب ثواب شهيد

— 33 —

İki kişi arasını her kim
Zahmete girüb eylese islâh
Vâcib olur ana sevâb-ı şehîd
Çünkü ol vire bir fesâda salâh.

من عفى عند القدرة عفا الله عند العسر

— 34 —

Bulsa bir kimse düşmâna fursat
Kâdir oldukda eylese anî 'afv
'Afv idüp bun deminde anî Hudâ
Nice nice günâhın eyleye mahv.

نية المؤمن خير من عمله و نية الفاسق شر من عمله

— 35 —

Niyyetin hayra itse bir mü'min
'Amelinden o niyyet afdaldur
Niyyetin şerre kılsa bir fâsık
'Amelinden eşer ü mühmeldür.

الدال على الخير كفاعله

— 36 —

Bir kişi kim sevâb kasdın idüp
Bir kişi hayr işe delâlet ide
O sevâbda olur anunla şerîk
O kişi kim ne hayr u tâ'at ide.

- 32/3 B şehd ü şîrîn
35/4 S Ameli kendü kesbi mühmeldür
36/1 B kişi ki
36/2 M delâlet ider
36/4 M tâ'at ider
36/4 M ol kişi kim B o kişi ki

من قضى حاجة لآخيه قضى الله حاجته

— 37 —

*Kim kazâ itse Hak rızâsıçün
Hâcetin görse bir müselmânun
İtdügi eylük olmaya zâyi'
Bitüre hâcetini Hak anun.*

اطلبوا الخير عند حسان الوجوه

— 38 —

*Kerem ehli olur vecîh âdem
Hüsn-i sûret delîl-i sûretdür
Zişt-rûdan sakın kerem umma
Dile andan ki hûb-sûretdür.*

العدة رين

— 39 —

*Her kişiyeye ne va'de kim itsen
Sa'y idüp va'deye vefâ idesin
Va'de çün zimmetünde deyn oldı
Vâcib oldı anı edâ idesin.*

السخى فى جوارالله وانا رفيقه

— 40 —

*Gel gidersen sehâ tarîkına git
Kurbet-i Hakk'a yok bu denlü tarîk
Hak civârındadır sahî dâyim
Hazret-i Mustafâ'dur ana refîk.*

الصدقة تطفي غضب الرب

— 41 —

*Geldügünce elünden it sadaka
Ki tasadduk belâyı def' ider
Eyle vakt-i belâda anı penâh
Gazab-ı kâhiri o ref' ider.*

37/2 B Hacetin tursa

40/2 M Kurb-ı Hakka ki

41/2 B - S def eyler

41/4 B - S ref eyler

Not : B nüshasında 41. hadisin tercümesinde 1. ve 2. mısra atlanmış.

من نهر سائلا جايعا على باب عذبه الله في النار الفسنة

— 42 —

Her ki bir sâ'ili süre mahrûm
Kapusında didükde şey li'llâh
Habs idüp vâdi-i cehennemde
Ana bin yıl 'azâb ide Allâh.

لا ترد السائل ولو بشق تمره

— 43 —

Koma kapunda sâ'ili mahrûm
Küllü olmazsa cüz'i vir bâri
Virmez isen tamâm hurmaca
Vir anun bâri nısfı mikdârı.

دعوة الغرباء مقرونة بالاجابة

— 44 —

Al ele gönlini garîbün kim
Hastadur gönli, hâtırı mahzûn
Gurabânun du'âsın eyledi Hak
Da'vet içre icâbete makrûn.

دعاء الوالد لولده كدعاء النبي لامته

— 45 —

Vâlidün bed-du'âsını zinhâr
Cehd idüp almasun cihânda veled
Veled üzre du'â'-i vâlidî Hak
Eylemez da'vet-i Nebî gibi red.

قلب المؤمن من عرش الله

— 46 —

Ey ki itdün gönüller âzürde
Sirr-ı dilden hiç olmadun âgâh
Dil mekân-ı Hudâ-yı 'arş-mekîn
Kalb-i mü'min vesî'-i 'arşu'llâh.

اتقوا دعوة المظلوم ولو كان كافرا

— 47 —

Yirde kalmaz du'ası mazlûmun
Kâfir olsa dahı olur makbûl
Zâlimün tîg-ı zulmi başın urur
Baş aça çünki pâdişâhına kul.

الظلم ظلمات يوم القيامة

— 48 —

Her ki zulm itdi zîr-i destine
Yarın ol zulmi ana zulmet olur
Ol zamân ki ecel bogazın **ala**
Ana cân virmesi meşakkat olur.

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

— 49 —

Mü'min ol kimsedür ki tâ andan
Nefret itmeyenler dil ü cânlar
Ne elinden ne hûd dilinden anun
Hergiz incinmeğe müselmânlar.

من كان ذا وجهين في الدنيا كان له يوم القيامة لسانان من النار

— 50 —

Şol ki dünyâda iki yüzlü ola
Nitekim şekl-i millet-i seg-sâr
Hâme gibi iki zebânı ola
Agzı içre iki zebâne-i nâr.

لا يدخل الجنة نمام

— 51 —

Birbirinden bu halka söz iledüp
Zemme vü nemme olmagıl mâ'il
Bu sıfatlarla her ki ola mevsûf
Olmaz ol kimse cennete dâhil.

48/1 S destinde

48/2 B yarın o

49/1 M "ki" atlanmış.

49/2 M cândan

راحة الانسان في حفظ اللسان

— 52 —

Katı çok güft ü gûya itme heves
Mümkün oldukça eyle hıfz-ı lisân
Dut dilün râhat olayın dirisen
Ki sükût oldu rahat-ı insân.

من حسن اسلام المرء تركه ما لا يعنيه

— 53 —

Jeng-i lagv u kelâm-ı fâhişden
Her ki mir'ât-ı dîni eyledi pâk
Hüsn-i İslâmı anda gördi 'ıyân
Sûret-i ma'nâyı kılup idrâk.

من كثر مزاحه زعب وقاره

— 54 —

Bir kişi kim latîfeyi çok ide
Eksilür 'ırz u vakârı gider
Açılır nüktelerle her sırrı
Keşf olur cümle 'aybı 'ârı gider.

ويل للذى يحدث ليضحك ويل له ويل له

— 55 —

Oldı veyl-i cahîm anun için
Güldüre halkı şûh u şakrak ola
Sebeb-i dıhk için mecâlisde
Sözleri lagv u fuşş-ı mutlak ola.

كثرة الضحك تميم القلب

— 56 —

Bu cefâ-hâne cây-ı hande degül
Sana bilsem neden gelür gülmek
Zinde-diller bu korkudan gülmez
Kalbe gülmekden irişür ölmek.

من كذب كذبة فهو ملعون

— 57 —

Çünkü kizb oldı mûcib-i zillet
Her ki 'âdet idinse magbûndur
Mü'min adında her ki kâzib ola
Didi Peygamber anı mel'ûndur.

من عثر فليس منا

— 58 —

Hîle vü hud'a ehli mekkârı
Didi bizden degül Rasûlu'llâh
Ya'nî mü'min degül munâfıkdur
Anı haşr eylemez bizümle ilâh.

ان اكثر اهل الجنة به

— 59 —

Yüri pür-hîle vü dagal olma
Lâ'übâlî vü sâdıku'l-kavl ol
Cennet ehlinün ekseri bön olur
Sen dahı bönlük eyle makbûl ol.

ان الله يحب كل قلب خزين

— 60 —

Ferah u şâdluk yaraşmaz ana
Tâlib-i Hak olan gerek mahzûn
Ömrün oldukça gülmesen yime gam
Kalb-i mahzûnı çün sever Bî-çûn.

موتوا قبل ان تموتوا

— 61 —

'Âkıbet terk ider seni dünyâ
Şimdiden gel ana vedâ' eyle
Çünkü kat'-ı 'alâkadur âhır
Her ta'allukdan inkitâ' eyle.

59 - Bu Hadis S nüshasında yok.

59/4 M Var sen dahı bönlük eyle kabûl

60/1 B şâdilik

ان لكل قوم فتنة و فتنة قومي المال

— 62 —

Oldı bir fitne her bir ümmet için
Onlara bâ'is-i dalâl oldı
Ümmetiçün didi ki Peygamber
Bunlara fitne mülk ü mâl oldı.

حب الدنيا رأس كل خطيئة

— 63 —

Bu ne gaflet durur ki cân u dilün
Mâ-sivâ sevgüsiyle toptoludur
Gerçi çokdur günâhun envâ'ı
Hubb-ı dünyâ bu cümleden uludur.

حفة الجنة بالمكارة و حفة النار بالشهوات

— 64 —

Zahmete Hak yolında katlan kim
Cennetün yolu pür-meşakkatdür
Yürü lezzâtı ko ki râh-ı cahîm
Dükeli lezzet ile şehvetdür.

من قبل غلاما بشهوة عذبه الله تعالى في النار الفعالم

— 65 —

Bir hevâ ehli nefse tâbi' olup
Öpse şehvetle ger bir oğlanı
Hak ta'âlâ 'azâb idüp yarın
Yaka bin yıl o cürmiçün anı.

لعن الله من عمل عمل قوم لوط

— 66 —

'Amel-i Kavm-i Lût ile her kim
'Amel idüp 'ıkâba oldı mahal
La'netu'llâha mazhar düşdi ol
Kavl-i şeytân ile çün itdi 'amel.

62/2 B Olara

62/4 B Bulara

64/3 B nâr-ı cahîm

66/1 B her ki

اذا ركب الذكر زكرا اهتزت عرش الرحمن فان مات مات مشركا و ملعونا

— 67 —

Kaçan itse livâta bir mel'ûn
'Arş-ı rahmân olur o dem lertzân
Ger bu hâl ile ölse kâfir ölür
İledür küfre anı ol tıgyân.

الزنا يورث الفقر

— 68 —

Ne kadar kim ganî ola zânî
'Âkıbet fakr olur ana gâlib
Mûris-i fakr imiş zinâ zinhâr
Devletî olan olmasun tâlib.

الخمير جماع الاثم

— 69 —

Hôş dimişdür diyen şarâba şar âb
Ki niçe niçe şerri câmi'dür
Şerre cür'et virür fesâda kıvâm
Nefs ü şeytâna katı tâbi'dür.

من لعب بالشطرنج والناظر اليه كالا كل لحم الخنزير

— 70 —

Lu'b-ı şatrançı her ki şugl idinüp
İtse yanınca yahud ana nigâh
Güdüben bir alay hanâzîri
Etin ekl eylemişçe ide günâh.

لعن الله الراشي والمرشي

— 71 —

Ekseri zulmün irtişâdandur
Yir komaz 'adl ile bir işe dahı
'La'ana'llâhü" didi Peygamber
Cân-ı râşîye mürteşîye dahı.

70/1 M lu b idinüp

70/1 S şugl idinür

اتقوا في البنیان عن الحرام فانه اساس خراب

— 72 —

*Ol binânun ne ola bünyâdı
K'ola mâl-ı harâm ile bünyâd
Ol esâsun olur harâbı karîb
Sehl olur ol imâret ü âbâd.*

من لبس الحرير في الدنيا لم يلبسه في الاخرة

— 73 —

*Her ki zen gibi zeyn idüp kendin
Geydi bunda harîr-i rahşende
Kaldı 'uryân sıyâb-i cennetden
Geymes anda libâs-ı tâbende.*

الشهرة آفة

— 74 —

*Nola tutsa cihânı kibr ü riyâ
Halk-ı 'âlem esîr-i şöhretdür
Sakin ey zînete tefâhur iden
Gâfil olma ki şöhret âfetdür.*

العين حق

— 75 —

*Katı gösterme kendüni halka
Nazar-ı çeşm-i bedden eyle hazer
Göz deger âdeme bu söz hakdur
Eserinden irer kişiye zarar.*

لا يفلح قوم تملكهم امرأة

— 76 —

*Sakalın virdi her ki dest-i zene
Olmadı merd kâbil-i islâh
Zen ana hâkim oldu ol mahkûm
Olmaz ol kimse 'âkıbet iflâh.*

الوحدة خير من جليس السوء

— 77 —

*Kesretün zahmeti kesîr olur
Bu cihânda huzûr-ı yek-tâluk
Nâ-muvâfık harîf u hem-demden
Kişiye yeg degül mi tenhaluk.*

كل امة معا ولا المجاهرون

— 78 —

*'Afv ola ol kimesne ümmetden
K'itdügi cürmi eyledi ihfâ
Lâk anun günâhı olmadı 'afv
K'itdügin halka eyledi ifşâ.*

الندم توبة

— 79 —

*Çün günâh işledün peşimân ol
Ki nedâmet ana kefâretdür
Ol işe cân u dilden ol nâdim
Tevbe didükleri nedâmetdür.*

لا يدخل الجنة عبد حتى يأمن جاره عن بوائقه

— 80 —

*Konşı hakkın ri'âyet it her gâh
İtme hem-sâyenî sakın gam-gîn
İtmez ol kimse cenneti mesken
Cârî cevrinden olmasa ger emîn.*

طوبى لمن شغله عيبه عن عيوب الناس

— 81 —

*Eylük oldur koyup elün 'aybın
Kendünün 'aybına ola meşgûl
Ögmeye nefsinî yirüp halkı
Hôş degüldür bu resme red ü kabûl.*

77/1 S Ger dilersen muvahhid ol ferd ol

77/2 S huzûr u yek-talık

قل الحق ولو كان مّرا

— 82 —

Çünkü gördün bir işi bâtıldur
Hâtır-ı halk için ana dime hak
Söyle hakkı ne denli acı ise
Ehl-i dîn olana budur elyak.

افضل الصدقة كلمة حق

— 83 —

Bulamaz bu sevâbı bir âdem
Günde bin aca ger vire nafaka
Söyle hakkı yirinde itme sükût
Hak söz oldu çü afdal-ı sadaka.

الكاسب حبيب الله

— 84 —

Ol ki bin zahmet ü meşakkat ile
Dest-i rencin idindi kût-ı halâl
Olur mahbûbı Hakkun ol kâsib
Buyurupdur Habîb-i hûb-hısal.

التاجر الصدوق الامين مع النبيين والصديقين والشهداء

— 85 —

Tâcir olan kişi ticâretde
Sadıku'l-kavl olup olursa emîn
Enbiyâ esdikâ dahı şühedâ
Haşr olcak bile kopa yarın.

لعن رسول الله اكل الربا و موكه و كاتبه و شاهده

— 86 —

Çün ribâ-hôra la'net itdi Rasûl
Olmaz İslâm ana olan mâ'il
Kâtib ü şâhidi yiyen yidüren
Oldılar hep bu la'nete dâhil.

84/3 M Ola
86/3 B Katib-i şahidi

جف القلم بما انت لاق

— 87 —

*Nik ü bed levha-i cebînünde
Dest-i takdîr ile k'olundu rakam
Bir bir ol 'âkıbet gelür başuna
Rûz-ı evvel ne yazdı ise kalem.*

من تصبر على مصيبة يعوضه الله

— 88 —

*Her ki bu 'âlem-i havâdisde
Uğraş bir musîbete nâ-gâh
Ana sabr itse itmese şekvâ
'İvazın eyleye ana Allâh.*

القناعة مال لا ينفد

— 89 —

*Mülk ü mâl âdemi ganî itmez
Kâni' ol ki gınâ kanâ'atdur
Tama' u hırsı ko ki kâni' olan
Sâhib-i genc-i bî-nihâyetdür.*

طوبى لمن كان فقيرا في الدنيا وعزيزا في الآخرة

— 90 —

*Her ki dünyâ-yı dûndan yudı el
Bu televvüsdan ol temîz oldı
Geçdi dünyâda gerçi zillet ile
Âhiretde velî 'azîz oldı.*

الدنيا ساعة فاجعلها طاعة

— 91 —

*Tayanup ömre kılma tûl-ı 'emel
Ömr devrin geçürme gaflet ile
Çünki dünyâ zamânı sâ'at imiş
Geçür ol sâ'ati 'ibâdet ile*

87/1 M cehinündür

87/2 M ki olundu

موت الفقراء راحة وموت الاغنياء مصيبة

— 92 —

*Gel inen tâlib-i gınâ olma
Ki ganîye ölüm musibetdür
Zillet ü fakr ile ölürsen öl
Fukarâ mevti çünki râhatdur.*

دولة الاغنياء في الدنيا لا بقاء لها ودولة الفقراء لا فنا لها

— 93 —

*Ağniyâ devletin sorarsan eger
Dâr-ı dünyâdadur bakasuzdur
Fukarâ 'izz ü devleti ammâ
Mülk-i 'ukbâdadur fenâsuzdur.*

الدنيا سجن المؤمن وجنة الكافر

— 94 —

*Oldı dünyâ çü mü'mine zindân
Merd-i Hakka bu evde râhat yok
Oldı dünyâ behişt-i ehl-i dalâl
Ni'met ü mâlna nihâyet yok.*

الشيخ شاب في حب الاثني عشر طول العمر وكثرة المال

— 95 —

*Pîr olan kimsene yigit gibidür
Râgıb olmakda bir iki hâle
Olur anun mahabbeti gâlib
Tûl-ı ömr ile kesret-i mâle.*

حلاوة الدنيا مرارة الاخرة ومرارة الدنيا حلاوة الاخرة

— 96 —

*Ey taleb-kâr-ı lezzet-i dünyâ
Âhıretde bu nûş niş olısar
Acı dirlikleri bu dünyânun
Ehl-i 'ukbâya tatlu 'ayş olısar.*

كفى بالموت واعظا

— 97 —

*Kasd-ı cân ide çün bedende ecel
Kal'alar olmaya anı hâfız
Gayrı nâsîh nasîhatın koyalum
Mevt hâli hemîn ola vâ'iz.*

لا تسبوا الاموات

— 98 —

*Sögme ölmüşelre vebâle girüp
Hayra gir it du'â-i hayr ile yâd
Çünkü anlar nizâ'ı kat' itdi
Sen de dilden kıl anları âzâd.*

ان الميت ليعذب بيكاه اهله

— 99 —

*Akrabâdan birisi fevt olsa
Girye vü zârı kılma anun için
Ana zîrâ 'azâb olur o bükâ
Gel 'azâb itme ana cânun için.*

يبعث كل عبد على ما مات عليه

— 100 —

*Ne 'amelle ölürse bir âdem
O 'amel üzre yine haşr olısar
Ölmedin ide gör bed işleri terk
Her 'amel çünki sâhibin bulısar.*

M Ü N Â C Â T

- 1 — *Ey cemâ'-ı zünûb için gaffâr*
V'ey 'uyûb-ı halâyıkı settâr
- 2 — *Rû-siyâham bugün misâl-i kelâg*
Katre-i rahmetünle kıl anı ag
- 3 — *Maraz-ı nefse kim giriftâruz*
Ma'siyet zahmetiyle bîmâruz
- 4 — *Dergehündür bu derde dâr-ı şifâ*
Şerbet-i rahmetündür ana devâ
- 5 — *Her ne cürm ü günâhı k'eyler idük*
Hak ta'âlâ kerîmdür dir idük
- 6 — *Bahr-ı cûdun bilüp vesî' u ferah*
Keremün eyledi bizi küstâh
- 7 — *Cenneti zeyn iden cemâlün için*
Dûzahı var iden celâlün için
- 8 — *Mihr-i tâbende nûr-ı Ahmed için*
Hurmet-i Hazret-i Muhammed için
- 9 — *Dilerem rahmetünden ey kayyûm*
İtmeyesin bu âsiyi mahrûm
- 10 — *Sensin ancak o pâdişâh-ı ganî*
İns ü cândan ganî vü müstagnî
- 11 — *Kavle fi'lüm muvâfık it yâ Rab*
İtme 'âlim lisân u câhil kalb
- 12 — *Koma taklîd ü cehl ile böyle*
'İlm vir hem 'amel nasîb eyle

1/2 B halâyıka
5/1 B ki eyler idük

- 13 — *Dimen ol'ilmî ki 'ibâretdür*
Adıdur 'ilm ol cehâletdür
- 14 — *İlm odur anı vir İlâhî bana*
Ki iren anun ile irdi sana
- 15 — *Yâ İlâhî bu kâli hâl eyle*
Sıdk u ihlâsı ber-kemâl eyle
- 16 — *Noldı sözden 'itâ'at olmayıcak*
Kula senden 'mâyet olmayıcak
- 17 — *Yâ İlâhî bi-hakk-ı rûh-ı Rasûl*
Bu dâ'inün du'âsın eyle kabul
- 18 — *Ben fakîrem tapun kerîm ü ganî*
Kılma muhtâc bir kuluna beni
- 19 — *Hızmet ü tâ'atım tapuna ola*
İhtiyâcum hemîn kapuna ola
- 20 — *Beni bu lâşeye gurâb itme*
Hem-dem-i nefsümi kilâb itme
- 21 — *Dîv nefsi bana musahhar kıl*
Melekün hasletin müyesser kıl
- 22 — *Beni eyle kanâ'at ile ganî*
Tâ ki dünyâ ola katumda denî
- 23 — *Lezzet-i şehvete esîr itme*
Nefsi cân milkine emîr itme
- 24 — *Nefs ü şeytândur çü düşmen-i sa'b*
Bana senden meded gerek yâ Rab
- 25 — *Terk-i dünyâyı bana âsân it*
Dahı bir zerre 'ışkun ihsân it
- 26 — *O kodukda cenâbuna cânı*
Ana sen yoldaş eyle îmânı
- 27 — *Bu du'âya o kim diye âmîn*
Eyle cümle belâlarundan emîn
- 28 — *Anun için bu nüshayı yazdum*
Surh yirine hûn-ı dil ezdüm

17/2 M Bu du a-gu

23/1 B Lezzet ü şehvete

- 29 — *Bunı gördükde bir kerîmü'ş-şân*
Bendesı çün du'â kıla ihsân
- 30 — *Mahz-ı cûdından ide lutf-ı belîg*
İtmesin lutf idüp du'âyı dirîg
- 31 — *İde Hak rahmetiyle bendeyi yâd*
Cân-ı gam-gîni eyleye dil-şâd
- 32 — *Bu du'âya beni görürse ehak*
Her murâdın müyesser eyleye Hak.

TAZARRU'-I KÂ'İL BÂ-RASÛL-İ CEMÎL

- 33 — *Ey muhâtab hutâb-ı "levlâke" (*)*
Sebeb olan vücûd-ı eflâke
- 34 — *Sâyir-i milk-i 'âlem-i melekût*
Tâyir-i evc-i târem-i lâhût
- 35 — *Sensin ol şâh-bâz-ı evc-i yakîn*
Cilve-gâhun fezâ-yı çarh-ı berîn
- 36 — *Ümm'-i nükte-dân-ı "mâ-evhâ" (**)*
Kâşif-i sırr-ı remz-i "ev-ednâ" (***)
- 37 — *Menzil-i kurb-ı hazrete sâlik*
"Lî-ma'a'llâh" (****) makâmına mâlik
- 38 — *Ey meh-i enver-i şeb-i esrâ*
Nûr-ı 'arş-ı Hudâ vü evc-i dücâ
- 39 — *Sû-yı 'arşa du'â gibi gitdün*
Yire rahmet olup nüzûl itdün

29/1 B Buna

30/1 M latif-i belîg

30/2 M İtmeye

(*) (Yâ Muhammed) Sen olmasaydın, sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım" anlamında sahih olup olmadığı tartışılan bir hadis-i kutsinin ilk kelimesi...

(*) "(Cebrâil), vahy etti Allâh'ın kuluna vahy ettiğini!" meâlindeki Âyet-i kerîmenin son kelimesi. Necm Süresi, Âyet: 10.

(**) "(Böylece Peygambere olan mesâfesi) iki yay aralığı kadar, yahud daha az oldu." Necm Süresi, Âyet: 9.

(***) "Benim Allâh ile öyle bir vaktim var ki onda bana ne bir yakın melek ne de mürsel bir Nebî yetişemez." meâlinde bir Hadis'den yapılmış bir iktibâstır. Bkz. Keşfü'l-Hafâ, C. 2, Hadis Nu: 2159.

- 40 — *Yine mi'râc ola diyu her şeb
Seni gözler göz açup encüm hep*
- 41 — *Âferînler zihî cemâl ü kemâl
'Âşıkun oldu Hâlık-ı müte'âl*
- 42 — *Sana virildi sadr-gâh-ı kabûl
Hak huzûrında her sözün makbûl*
- 43 — *Hazretündür eyâ nebiyyâ'llâh
Vâsita beynenâ ve beyne'llâh*
- 44 — *Turdugun gibi mahz-ı rahmetsin
Menbâ'-ı çeşme-i mürüvvetsin*
- 45 — *Sana muhtâc o günde sultânlar
Kem-terîn bende olamaz cânlar*
- 46 — *Ey rasûl-i Kerîm ü hûb-hısâl
Keremündür şefî'-i ümmet-i dâl*
- 47 — *Lütfun ile LATÎFÎ'yi yâd it
Ben kulunu o günde âzâd it*
- 48 — *Seni itdi kerîm-i kân-ı kerem
Senden umar himem cemî'-i ümem*
- 49 — *Yüz urıcak sana gedâ vü ganî
Behre-mend it şefâ'atünden anı*
- 50 — *Ömr olup tâ irince rûz-ı kıyâm
Sana vü âlüne salât u selâm.*

38/1 M bedr-i dücâ

41/2 M Âşık oldu o Hâlık-ı Müte'âl

46/1 M kerîm hûb-hısâl

48/1 M Sana itdi